

Remissvar SOU 2022:1 Förbättrade åtgärder när barn misstänks för brott.

Inledning

Rädda Barnen har beretts möjlighet att svara på remiss av SOU 2022:1 Förbättrade åtgärder när barn misstänks för brott. Rädda Barnen besvarar denna remiss tillsammans med Rädda Barnens Ungdomsförbund (RBUF). Rädda Barnen och RBUF kommenterar förslagen utifrån ett barnrättsperspektiv med FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) som utgångspunkt.

Rädda Barnen och RBUF uppskattar att utredningen har haft ett tydligt barnrättsperspektiv i sina överväganden. Utredningen har tydligt beaktat olika aspekter av barns rättigheter och tagit till sig hur barnkonventionen tolkats av FN:s barnrättskommitté i sin allmänna kommentar om barn som misstänks för brott.

Rädda Barnen och RBUF beklagar dock att utredningen inte har lyssnat in barn som själva har misstänkts för brott (och eventuellt dömts för dessa) för att få del av deras åsikt om vad som behöver förbättras och hur detta kan ske. Som Rädda Barnen har påpekat i flera tidigare remissvar är det en grundläggande rättighet enligt barnkonventionen att barn ska få komma till tals i alla frågor som berör dem, inklusive i lagstiftningsåtgärder. Regeringen understryker själv i propositionen till inkorporeringen av barnkonventionen att barnets rätt att komma till tals och få sina åsikter beaktade måste tillgodoses systematiskt i alla processer. Detta för att säkerställa att barn ses som fullvärdiga rättighetsbärare och att ett barnrättsbaserat synsätt ska genomsyra allt arbete.¹ Rädda Barnen och RBUF vill därför åter igen uppmana regeringen att i direktiv till utredningar som på något sätt rör barn tydliggöra att barn som berörs av det utredningen behandlar ska konsulteras under utredningens gång.

Rädda Barnen och RBUF beklagar också att utredningen inte har beaktat slutsatser från Barnkonventionsutredningens betänkande Barnkonventionen och svensk rätt (SOU 2020:63). I dess granskning av hur barnkonventionen stämmer överens med svensk lag och praxis, var det just inom artikel 40 som flest oförenligheter, eller möjliga oförenligheter, uppmärksammades. Endast en oförenlighet behandlas i detta betänkande – åklagarens möjlighet att självständigt ta initiativ till bevistalan – men då utan hänvisning till den analys som görs i Barnkonventionsutredningens betänkande. Övriga oförenligheter hade varit av stor vikt att ta upp även i denna utredning, för att ta ett helhetsgrepp på processerna när barn misstänks för brott och säkerställa att dessa är i linje med barnkonventionen. Följande områden borde ha utretts²:

- Möjligheten att underlåta underrättelse eller kallelse till vårdnadshavaren;
- Att det inte går att överklaga straffvarning eller åtalsunderlåtelse
- Barnets möjlighet att begära att åklagaren ska ta ställning till bevistalan
- Flera frågor som rör möjligheten att förordna juridiskt eller annat biträde;

¹ Prop. 2017/18:186 Inkorporering av FN:s konvention om barnets rättigheter. Sid 75.

² SOU 2020:63 Barnkonventionen och svensk rätt. Sid 1628-1629

Rädda Barnen och RBUF hade också önskat att utredningen på ett tydligare sätt hade analyserat nuvarande ordning och de förslag som ges utifrån den särskilda situation som barn med olika former av funktionsnedsättningar har. Exempelvis har studier visat att barn med funktionsnedsättningar som misstänks för brott inte blir förhörda på ett sätt som är anpassade efter deras funktionsnedsättning.³ Rädda Barnen och RBUF anser att utredningen och förslagen hade blivit än bättre med ett tydligare fokus på dessa barn.

Rädda Barnens och RBUFs kommentarer på bedömningar och förslag

Nedan följer Rädda Barnens och RBUFs kommentarer på de bedömningar och förslag som görs i utredningen. De bedömningar och förslag som inte tas upp särskilt ställer sig Rädda Barnen och RBUF bakom.

Kap. 4.7.7 Åtgärder för att säkerställa att brott som barn under 15 år misstänks för utreds i större utsträckning

Rädda Barnen och RBUF delar utredningens bedömning att det inte behövs någon förändring av presumtionsregeln i 31 § första stycket LUL. Rädda Barnen och RBUF tillstyrker även förslaget om att vidta kunskapshöjande insatser inom socialtjänsten vad gäller möjligheten att påkalla utredning enligt 31 § andra stycket i samma lag.

Rädda Barnen och RBUF delar uppfattningen om att det behövs kunskapshöjande insatser hos socialtjänsten. Rädda Barnen och RBUF vill dock uppmärksamma regeringen på att socialtjänsten under en lång tid har varit under en väldigt pressad situation och att det för att detta ska genomföras krävs att detta prioriteras från kommunerna och att resurser tillförs för att kunna genomföra insatserna.

Rädda Barnen och RBUF ser även det önskvärda i information om detta bör ingå i grundutbildningen på universitet och högskola för blivande socionomer. Finns denna kunskap hos personal hos socialtjänsten redan när de påbörjar sitt yrkesliv, är det större chans att dessa verktyg används.

Kap. 5.4.2 Närmare om de utvidgade bevistalebestämmelserna

Rädda Barnen och RBUF tillstyrker utredningens förslag om att införa en presumtionsregel om att väcka bevistalan när det inte föreskrivet lindrigare straff än fem år för brottet barnet misstänks för.

Rädda Barnen och RBUF anser att det är av vikt för barnet att skuldfrågan alltid prövas av domstol när det är fråga om mycket allvarlig brottslighet. Både för det fallet barnet har genomfört gärningen och därmed behöver adekvat stöd för att inte fortsätta i allvarlig brottslighet, men också för det fall som barnet faktiskt är oskyldig, trots att polisutredningen kan ha kommit till slutsatsen att barnet är gärningspersonen. Rädda Barnen och RBUF anser att ett minsta straffvärde på fem år är väl avvägt utifrån utredningens resonemang.

Rädda Barnen och RBUF ställer sig också bakom utredningens bedömning att det inte ska finnas en fast åldersgräns för när bevistalan inte ska väckas, utan att beslut härom ska göras utifrån en ålders- och mognadsbedömning. Detta är, som utredningen konstaterar, i linje med barnkonventionen.

³ Strandberg, Matilda, Stockholms universitet, Juridiska fakulteten (2015) Rättsväsendets bemötande av unga lagöverträdare med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar.

Rädda Barnen och RBUF tillstyrker även att bevistalan inte ska väckas om det finns särskilda skäl. Rädda Barnen och RBUF anser att i bedömningen av särskilda skäl, ska en prövning av barnets bästa göras och dokumenteras samt vägas mot andra intressen. Detta saknas i utredningens betänkande, men Rädda Barnen och RBUF anser att detta tydligt bör framgå av förarbetena till lagändringarna.

Rädda Barnen och RBUF delar också bedömningen att domstolsförfarandet behöver anpassas utifrån barnets ålder och behov. Detta är av vikt vid alla tillfällen ett barn deltar i ett domstolsförfarande, men kanske av än större vikt när barnet är misstänkt för att ha begått brott. Domare och nämndemän bör få särskild utbildning i hur de ska bete sig och vad de särskilt bör tänka på när barn deltar i domstolen.

Kap. 5.5.2 Åklagare ska ha rätt att på eget initiativ väcka bevistalan

Rädda Barnen och RBUF tillstyrker utredningens förslag om att åklagaren på eget initiativ ska ha rätt att väcka bevistalan. Detsamma gäller att åklagaren ska ha vara särskilt lämpad för uppgiften.

Detta stämmer till viss del överens med Barnkonventionsutredningens analys om hur LUL harmonierar med barnkonventionen. Barnkonventionsutredningen kom fram till, att med det system som gäller idag, bör även barnet, inte bara socialnämnd, Socialstyrelsen och vårdnadshavare, kunna vända sig till åklagaren och be denne väcka bevistalan. Barnkonventionsutredningen ansåg att detta kunde behövas, eftersom det inte räckte med att barnet vände sig till åklagaren med detta, då åklagaren inte har en självständig möjlighet att väcka bevistalan.⁴ Med det förslag som denna utredning lägger, kommer det finnas en sådan möjlighet och det kan då bli möjligt för barnet, eller någon annan, att vända sig direkt till åklagaren med en önskan om att denne ska väcka bevistalan. Rädda Barnen och RBUF anser dock att det kan finnas anledning att tydliggöra detta i lagstiftningen.

Barnkonventionsutredningen lyfte också problematiken med att det inte fanns en tydlig skyldighet för åklagaren att hämta in barnets åsikt innan beslut om att väcka bevistalan tas, när en sådan begäran har kommit in. Barnkonventionsutredningen ansåg att eftersom beslutet om att väcka eller inte väcka bevistalan kan få stora konsekvenser för barnet, bör en sådan skyldighet inte bara framgå generellt av barnkonventionen, utan komma till tydligt uttryck även i speciallagen.⁵ Rädda Barnen och RBUF anser därför att det bör föras in en bestämmelse i LUL som tydliggör barnets rätt att komma till tals vid alla åtgärder som tas inom denna lagstiftning.

Kap. 5.5.3 Framställningsrätten för socialnämnden och barnets vårdnadshavare

Rädda Barnen och RBUF delar utredningens bedömning att socialnämnden fortsättningsvis ska kunna göra framställan till åklagaren om att väcka bevistalan. Rädda Barnen och RBUF är dock tveksam till förslaget att ta bort möjligheten för vårdnadshavaren att göra detsamma, och ser även ett behov av att utreda möjligheten för barn att göra detta.

⁴ SOU 2020:63 Barnkonventionen och svensk rätt. Sid 1614.

⁵ SOU 2020:63 Barnkonventionen och svensk rätt. Sid 1614-1615 samt kapitlet om artikel 12 med slutsatsen på sid. 572.

Rädda Barnen och RBUF delar utredningens bedömning om att åklagaren bara ska väcka bevisstalan i syfte att få barnets skuld fastställd, och om det finns tvekan om skulden, ska inte bevisstalan väckas. För dessa fall anser Rädda Barnen och RBUF, liksom utredningen, att vårdnadshavarens rätt att göra en framställan till åklagaren om att väcka bevisstalan inte behöver finnas kvar.

Rädda Barnen och RBUF anser dock att utredningen inte diskuterar i tillräcklig grad de fall där polisutredningen kan komma till slutsatser att det troligen är barnet som har begått brottet men där det ändå inte tas beslut om att väcka bevisstalan. Som utredningen tar upp på flera ställen kan detta gälla även relativt grova brott. I dessa fall anses barnet ha begått en gärning, och socialtjänsten ska då sätta in nödvändiga insatser för att stötta barnet och hans familj, med syftet att barnet ska återanpassa sig till samhället och inte återfalla i brottslighet. Det kan dock finnas fall där utredningen pekar på att barnet har begått gärningen, även om hen faktiskt inte har gjort det. Detta kan bero på många olika orsaker, men det finns ärenden som visar på bristfälliga utredningar eller att barnet känt sig pressad att erkänna något hen inte har gjort. I dessa fall kommer det nu inte finnas någon möjlighet för barnet själv eller hans vårdnadshavare att få till stånd en ändring av polisutredningens slutsats. Rädda Barnen och RBUF anser att det bör finnas någon form av möjlighet för barnet att få polisutredningens slutsats granskad och ändrad. Bevisstalan kanske inte är rätt metod för detta, men då bör någon annan slags process för detta tas fram. Denna ska då vara öppen både för barnet själv, eller genom ombud, eller för barnets vårdnadshavare. Att bara ha den öppen för barnets vårdnadshavare är inte tillräckligt, enligt Rädda Barnen och RBUF, för att leva upp till barnkonventionen. Alla barn har inte vårdnadshavare som kan eller vill stötta sitt barn i en sådan process. Det kan också finnas barn som har en vårdnadshavare som står bakom en sådan överprövning, men inte den andra. Därför behövs det en möjlighet för att barnet ska kunna använda en sådan process själv eller genom ett ombud.

Kap. 6.2.7 Att förhöra barn som misstänks för brott

Rädda Barnen och RBUF delar utredningens bedömning om att polisens nya utbildning om förhör av barn bör utvärderas om några år. Rädda Barnen och RBUF anser att detta är av stor vikt för att kunna följa vilken effekt denna har. En tydlig plan och resurser för en sådan utvärdering bör tas fram omgående.

Rädda Barnen och RBUF delar inte utredningens bedömning om att bestämmelserna om förhör med barn är ändamålsenliga. Rädda Barnen och RBUF beklagar att utredningen inte har granskat dessa bestämmelser utifrån Barnkonventionsutredningens slutsatser och föreslagit nödvändiga förändringar för att LUL ska vara i överensstämmelse med barnkonventionen.

Barnkonventionsutredningen kom fram till att utrymmet enligt 33 § LUL att underlåta underrättelse till vårdnadshavare när ett barn misstänks för brott och därmed är föremål för utredning enligt 31 § LUL är större än vad som är förenligt med artikel 40.2 (b) (ii) barnkonventionen. Vidare konstaterar Barnkonventionsutredningen att det inte finns ett absolut krav på juridiskt eller annat biträde för ett barn som är föremål för en utredning enligt 31 § första stycket LUL inte är förenligt med samma artikel i konventionen. Det finns också en risk att utrymmet att förordna ett biträde för ett barn som är föremål för utredning enligt

31 § andra eller tredje stycket LUL är för begränsat för att vara i överensstämmelse med artikel 40.2 (b) (iii) i barnkonventionen.⁶

Kap. 6.6.5 En möjlighet för målsäganden att få ett juridiskt biträde när ett barn under 15 år misstänks för brott.

Rädda Barnen och RBUF tillstyrker förslaget.

Rädda Barnen och RBUF vill understryka det särskilda behov som barn som brottsoffer kan ha av att få ett målsägandebiträde eller en särskilt förordnad ställföreträdare som företräder barnet under utredningen. Denne kan då ha ansvar för att förklara för barnet vad som händer, varför det barn som har begått brottet inte ställs inför domstol och att stötta barnet i att kunna få ut t.ex. brottsskadeersättning.

Kap. 6.7.5 Samverkan mellan myndigheter fungerar i allt väsentligt tillfredsställande

Rädda Barnen och RBUF har för lite insyn i hur samverkan mellan myndigheterna fungerar när det gäller barn som misstänks för att ha begått brott för att kunna uttala oss om utredningens bedömning. Vi delar däremot dess bedömning om att det kan finnas anledning att se över sekretesslagstiftningen för att säkerställa att denna inte försvårar samverkan. Flera statliga utredningar har lyft denna fråga, däribland Barnkonventionsutredningen. Många professionella inom exempelvis socialtjänst, polis och hälso- och sjukvård som Rädda Barnen och RBUF träffar berättar om att just sekretesslagstiftningen ibland försvårar samarbete, medan andra berättar om hur de tolkar lagen för att kunna säkerställa samarbete. Då det uppenbarligen råder oklarheter i hur lagstiftningen ska tolkas och användas när det kommer till att samarbeta kring barn i utsatta situationer, anser Rädda Barnen och RBUF, som vi har lyft i tidigare remissvar, att det omedelbart bör tillsättas en utredning som ser över denna lagstiftning.

Kap. 7.6.2 Ett drogtest bör få genomföras om det kan antas ha betydelse för att avgöra behovet av socialtjänstens insatser

Rädda Barnen och RBUF tillstyrker förslaget och anser att utredningen har gjort en bra avvägning i sitt resonemang utifrån ett barnrättsperspektiv. Rädda Barnen och RBUF vill dock understryka vikten av att polisen (och socialtjänsten) inte bara får utbildning i när ett drogtest av ett barn under 15 år får genomföras, utan även hur detta ska genomföras för att undvika att kränka barnets integritet ytterligare. Rädda Barnen och RBUF vill även understryka vikten av att den som ska genomföra drogtestet informerar barnet på ett sådant sätt så att barnet förstår vad som ska hända, och att den personen som ger informationen så långt det är möjligt ska säkerställa att barnet har förstått informationen.

Rädda Barnen och RBUF anser dock att tillämpningen av denna förändring bör följas noga av lagstiftaren, för att säkerställa att den inte missbrukas. Användningen av tvångsmedlet bör följas upp regelbundet och utvärderas såväl internt inom polisen och socialtjänsten, som inom regeringskansliet.

⁶ SOU 2020:63 Barnkonventionen och svensk rätt. Sid 1628-1629, vidare utvecklat på sid 1610-1611 samt 1617-1619.

Kap. 8 Ungdomstjänst genom strafföreläggande

Rädda Barnen och RBUF tillstyrker förslaget om att ungdomstjänst ska kunna förordnas genom strafföreläggande samt de ytterligare förslag som läggs i detta kapitel.

Rädda Barnen och RBUF önskar dock att några ytterligare förändringar eller klargöranden sker i det följande beredningsarbetet med förslagen för att tydliggöra barnrättsperspektivet än mer enligt nedan.

Förslaget om att åklagaren ska delge barnet strafföreläggandet vid ett särskilt möte anser Rädda Barnen och RBUF vara mycket bra. Rädda Barnen och RBUF önskar dock att det görs ett tillägg i denna bestämmelse som tydliggör åklagarens ansvar för att så långt det är möjligt säkerställa att barnet har förstått delgivningen och vad ett strafföreläggande innebär.

När det kommer till förslaget om att målsäganden ska bli underrättad om beslutet om strafföreläggande, är Rädda Barnen och RBUF positiva. Att få veta vad som händer och att den som har begått gärningen har erkänt brottet, kan ha stor inverkan på målsägandens möjligheter att återhämta sig efter brottet. Rädda Barnen och RBUF önskar dock att regeringen i sin fortsatta beredning särskilt belyser de aspekter som kan röra fallen när det är barn som är målsägande, i synnerhet yngre barn. Rädda Barnen och RBUF önskar att det klarläggs att information om strafföreläggandet och vad det innebär ges till barnet direkt, om det inte är olämpligt (exempelvis vilken kan vara fallet när mycket små barn är målsägande), och inte bara ges via vårdnadshavare. Vidare anser Rädda Barnen och RBUF att det tydligt ska framgå att den som meddelar barnet detta, ska så långt det är möjligt säkerställa att barnet har förstått informationen.

Kap. 9.5.2 Bestämmelserna om användning av tvångsmedel mot barn bör inte ändras

Rädda Barnen och RBUF delar utredningens bedömning att det inte finns något tydligt behov av att utvidga möjligheterna att genomföra beslag, husrannsakan eller kroppsvisitation mot barn under 15 år. Rädda Barnen och RBUF tillstyrker också förslaget om att kunskapsnivån vad gäller användningen av tvångsmedel mot barn under 15 år ska höjas inom Polismyndigheten. Rädda Barnen och RBUF vill dock lyfta en annan vinkel vad gäller kunskapsnivån än den som förs fram i utredningen.

I utredningen förs det fram att kunskapen är för låg och att poliser är osäkra på när de kan använda dessa tvångsmedel mot barn under 15 år och att de därför inte används i önskad utsträckning. Rädda Barnen och RBUF vill här belysa det omvända – nämligen att vissa tvångsmedel, i synnerhet kroppsvisitation, används mot barn under 15 år på ett schablonmässigt sätt och utan laglig grund. Rädda Barnen och RBUF har fått kunskap om detta genom vår verksamhet med barn och unga i socioekonomiskt utsatta områden. Barn såväl under som över 15 år berättar om att de blir tagna åt sidan och kroppsvisiterade utan anledning, att de går runt med en rädsla för att det ska ske och att de känner sig ständigt övervakade av polisen, fast de aldrig varit i närheten av att delta i brottslig aktivitet. Många vittnar om stor otrygghet, en känsla av vanmakt, att bli utsatta för diskriminering och rasism och många barn har tappat förtroende för polisen delvis på grund av detta.

“För några veckor sedan stoppade dom mig tre gånger på en dag. Första gången var jag på väg till skolan, sen var jag på väg hem från skolan, sen senare på kvällen.” - Kille 14 år

“Jag och mina kompisar har blivit visiterad av polisen vid fotbollsplan, vi gjorde inget åt saken för man är rädd så vi gick bara. I såna situationer börjar ens hjärta att banka.” - Tjej 14 år

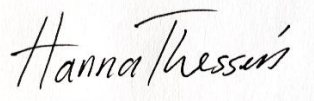
”Två ordningsvakter kom till min lillebror och sa öppna din påse. Han hade bara skolböcker där. Efter det känner jag mig inte trygg.” Tjej 17 år.

Som utredningen så tydligt beskriver får inte tvångsmedel användas för att skydda barnet från att dras in i kriminell aktivitet. Förebyggande åtgärder mot detta handlar framför allt om att satsa på skola, socialtjänst och fritidsaktiviteter, än på hårdare tag och repressiva åtgärder. Rädda Barnen och RBUF anser att det är av yttersta vikt att lagstiftaren inte inskränker barnets rätt till integritet, rörelsefrihet och privatliv utifrån argumentationen att skydda barnet mot att dras in i kriminell aktivitet. Vi kan redan se att så sker på sina håll i landet, exempelvis genom att vissa kommuner på vissa platser placerar ut så kallade ljudskrämmor. Att agera på detta sätt går emot barnkonventionens barnsyn om att barn är kompetenta individer och egna rättighetsbärare och strider därmed mot den lag om inkorporering av barnkonventionen som har varit ikraft i drygt två år i Sverige.

Stockholm 28 april 2022

Helena Thybell
Generalsekreterare
Rädda Barnen

Hanna Thessén
Förbundsordförande
Rädda Barnens Ungdomsförbund